

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 330.342:504
JEL Classification: Q00

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА В ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

© 2018 ДОВГАЛЬ О. А., ПАНОВА І. О.

УДК 631.674.1:631.4
JEL Classification: Q00

Довгаль О. А., Панова І. О.

Екологічна політика в процесі екологізації економічного розвитку

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних підходів до дослідження змісту, принципів, інструментів екологічної політики та її ролі в процесі екологізації економічного розвитку. На основі узагальнення наукових праць багатьох учених сучасна екологічна політика представляється сукупністю ідей і уявлень людини про характер її відносин до природи, що виступають теоретичною основою для свідомого регулювання суб'єктами політики цих відносин і орієнтують суспільство на здійснення раціональних форм природокористування. Обґрунтовано цілі екологічної політики, які об'єднані за трьома групами: 1. Збереження природного різноманіття і первинного стану екосистеми. 2. Гармонізація соціально-економічного розвитку та досягнень науково-технічного прогресу зі станом навколишнього середовища. 3. Системне забезпечення здійснення поетапної екологізації галузей народного господарства з метою планомірного стратегічного переходу до функціонування в умовах «зеленої економіки». Зроблено висновок про те, що у період зміни соціально-економічних парадигм розвитку суспільства на екологічні важливо, щоб всі верстви населення були підготовлені до прийняття нової, екологічної парадигми розвитку країни і суспільства в цілому. Саме від рівня інтеграції екологічної та політичної свідомості людей залежить характер соціоприродних взаємодій, спрямованість їх розвитку.

Ключові слова: екологічна політика, екологізація, екологія, протиріччя між суспільством і природою, навколишнє середовище.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-380-385>

Рис.: 2. **Бібл.:** 14.

Довгаль Олена Андріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: e.a.dovgal@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3219-9731

Researcher ID: https://www.researchgate.net/profile/Olena_Dovgal

Панова Ірина Олексіївна – викладач, кафедра туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: 0000-0002-1975-5644

УДК 330.342:504
JEL Classification: Q00

Довгаль Е. А., Панова И. А. Экологическая политика в процессе экологизации экономического развития

Цель статьи состоит в обобщении теоретических подходов к исследованию содержания, принципов, инструментов экологической политики и ее роли в процессе экологизации экономического развития. На основе обобщения научных трудов многих ученых современная экологическая политика представляется совокупностью идей и представлений человека о характере его отношения к природе, выступающих теоретической основой для сознательного регулирования субъектами политики этих отношений и ориентирующих общество на осуществление рациональных форм природопользования. Обоснованы цели экологической политики, которые объединены в три группы: 1. Сохранение природного разнообразия и первичного состояния экосистемы. 2. Гармонизация социально-экономического развития и достижений научно-технического прогресса с состоянием окружающей среды. 3. Системное обеспечение осуществления поэтапной экологизации отраслей народного хозяйства с целью планомерного стратегического перехода к функционированию в условиях «зеленой экономики». Сделан вывод о том, что в период смены социально-экономических

UDC 330.342:504
JEL Classification: Q00

Dovgal O. A., Panova I. O. Environmental Policy in the Process of Ecologization of Economic Development

The aim of the article is to summarize theoretical approaches to studying the content, principles, tools of environmental policy and its role in the process of ecologization of economic development. Based on the generalization of scientific works of many scholars, the modern ecological policy can be considered as a set of ideas and perceptions of a person about the character of their relationship to nature, acting as the theoretical basis for the conscious regulation of these relations by subjects of the policy and orienting the society towards the implementation of rational nature management. There justified the goals of the environmental policy, which are broken down into three groups: 1. Preservation of natural diversity and the primary state of the ecosystem. 2. Harmonization of socio-economic development and achievements of scientific and technological progress with the state of the environment. 3. System support for the implementation of phased ecologization of branches of the national economy with a view to a systematic strategic transition to functioning under conditions of the green economy. It is concluded that during the period of changing socio-economic development paradigms to ecological ones, it is important that all the population be prepared for the adoption of a new,

парадигм розвитку общества на экологические важно, чтобы все слои населения были подготовлены к принятию новой, экологической парадигмы развития страны и общества в целом. Именно от уровня интеграции экологического и политического сознания людей зависит характер социоприродных взаимодействий, направленность их развития.

Ключевые слова: экологическая политика, экологизация, экология, противоречия между обществом и природой, окружающая среда.

Рис.: 2. Библ.: 14.

Довгаль Елена Андреевна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры международных экономических отношений, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: e.a.dovgal@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3219-9731

Researcher ID: https://www.researchgate.net/profile/Olena_Dovgal

Панова Ирина Алексеевна – преподаватель, кафедра туристического бизнеса и страноведения, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: 0000-0002-1975-5644

ecological paradigm of development of the country and society as a whole. It is the level of integration of the ecological and political consciousness of people that the character of socio-ecological interactions and the direction of their development depend on.

Keywords: ecological policy, ecologization, ecology, contradictions between society and nature, environment.

Fig.: 2. Bibl.: 14.

Dovgal Olena A. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of International Economic Relations, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: e.a.dovgal@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3219-9731

Researcher ID: https://www.researchgate.net/profile/Olena_Dovgal

Panova Irina O. – Lecturer, Department of Tourism Business and Country Studies, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: 0000-0002-1975-5644

Вступ. Сучасні екологічні проблеми істотно вплинули на свідомість не лише окремих людей, а й суспільства в цілому. Стурбованість людства за стан природного середовища на початку ХХІ ст. виражається значно сильніше, ніж це було на початку 70-х років ХХ ст., коли воно ознайомилося зі змістом і висновками першої доповіді «Межі зростання» (1972), представлені американськими дослідниками Римському клубу.

Хоча багатьма країнами світу було вжито заходів щодо зменшення негативного впливу їх економік на навколишнє середовище, але істотних результатів вони не дали. Ті ж дослідники у своїй третій доповіді «Межі зростання. 30 років по тому» вимушені були визнати, що «на жаль, навантаження з боку людини на навколишнє середовище продовжує зростати, незважаючи на розвиток технологій та зусилля громадських організацій. Становище ускладнюється тим, що людство вже вийшло за межі і знаходиться у нестійкій області. Однак розуміння цієї проблеми в усьому світі гнітюче слабке. Щоб знизити вплив на навколишнє середовище й повернутися до допустимого рівня, необхідно змінити особистісні та суспільні цінності, а щоб домогтися у політиків підтримки в цій галузі, часу потрібно дуже багато» [8, с. 21].

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженням цієї теми активно протягом останніх років займаються міжнародні економічні організації, такі як Всесвітній Економічний Форум, Світовий Банк. Серед науковців еколого-економічні проблеми досліджували Д. Белл [1], Д. Бьолер [2], А. Горелов [3], Г. Дейлі [4], Ю. Іжко, Ю. Колесник [5], В. Малофеев [6] та багато інших. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання розкриття змісту екологічної політики та її ролі в процесі екологізації економічного розвитку.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів дослідження змісту, принципів, інструментів екологічної

політики та її ролі в процесі екологізації економічного розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Дійсно, погіршення якості природного середовища стало реальним фактом і визнається більшістю жителів нашої планети. Наприклад, опустелювання родючих земель зачіпає інтереси населення понад 80 країн світу. Понад 1 млрд осіб не мають можливості користуватися чистою питною водою, а у посушливі роки ще 1 млрд осіб відчувають брак води. За перше десятиліття ХХІ ст. хижацьким чином знищено 94 млн га лісів, а площа тропічних лісів щорічно зменшується на 1 %. З початку нового століття відбувається зростання природних і антропоприродних катастроф, які призводять до великих матеріальних і людських втрат, а сумарний обсяг від них виражається сотнями мільярдів доларів. Прогнози таких втрат на першу половину ХХІ ст. виражаються цифрою в 300 млрд доларів на рік [11].

Погіршення навколишнього середовища стало впливати і на здоров'я людей. Вже сьогодні представники медицини вважають, що 25 % захворювань людей обумовлюються поганим станом навколишнього їх природного середовища. Низька якість питної води, забруднення атмосферного повітря, споживання насиченими різними хімікатами продуктів харчування, незадовільні санітарно-гігієнічні умови життя людей у багатьох країнах світу – все це фактори зростання кількості захворювань і смертності людства [10].

Зазначені та багато інших фактів змушують переглянути зміст і стратегію політики сучасного суспільства щодо свого майбутнього, яка спрямована на максимальне зростання економіки, але її здійснення підриває природні основи буття людей, їх нормального існування. Про згубність такого курсу розвитку якраз і попереджають світову спільноту автори третьої доповіді «Межі зростання». «Ми вважаємо, що поточні тенденції приведуть світ до виходу за

межі і до катастрофи в результаті марних спроб перемогти екологічні межі» [8, с. 26].

Подібні судження висловлює і німецький дослідник В. Хесле: «глибинний уклад нашої сучасної політики, що знаходиться в полоні у економічної парадигми, поза всяким сумнівом, приведе «блакитну планету» до екологічної катастрофи, причому країни «третього світу» будуть знаходитися у досить жалюгідному становищі» [9, с. 29].

Щоб цього не сталося, політикам слід чітко з'ясувати для себе питання: як повинні співвідноситися економічні та екологічні боки економічного розвитку суспільства.

Більш докладно зміст екологічної політики обговорюється відомим соціологом, професором Белградського університету (Сербія) Д. Ж. Марковичем. Автор виходить з розуміння екологічної політики як форми суспільної діяльності людей, спрямованої на досягнення певних цілей: «екологічна політика є свідомою і організованою регулюючою діяльністю, за допомогою якої і при посередництві держави і громадських, а особливо політичних організацій, регулюється ставлення суспільства до природи з метою захисту і розвитку навколишнього середовища» [7, с. 359].

Погоджуючись у цілому з цією точкою зору, слід підкреслити, що політика виражає політичну свідомість суспільства, тобто систематизоване, теоретичне вираження поглядів соціальних груп, класів та інших соціальних суб'єктів на їх суспільне буття, ставлення до держави і здійснюваної ним внутрішньої і зовнішньої політики. У цій формі свідомості відбиваються інтереси людей, їх думки, почуття і ціннісні установки, що виникають у процесі їх практичної діяльності. У політичній свідомості в найбільш яскравій формі відбивається економічна й соціально-політична основа буття людства. Його результати втілюються в концепціях, програмах, проектах, стратегіях і тактиці поведінки суб'єктів політики – окремих людей, соціальних груп, інститутах держави і громадянського суспільства [12].

До структури політичної свідомості входять і уявлення людей про природне середовище їхнього буття, її якості. Незадоволеність його станом, бажання змінити характер ставлення до нього людини і суспільства призводить до того, що ці бажання людей, їх думки щодо природного боку свого буття стали включатися і в їх політичну свідомість. А коли екологічні аспекти буття людей стають предметом сприйняття інших суб'єктів політики, тоді вони втілюються у відповідних еколого-політичних концепціях і стають стратегією їх конкретної практичної діяльності з реалізації таких концепцій. Прикладами останніх можуть бути концепції раціонального природокористування, сталого розвитку суспільства тощо [10].

Все сказане дозволяє зробити висновок, що екологічна політика є сукупністю ідей і уявлень людини на характер її відносин до природи, що виступають теоретичною основою для свідомого регулювання суб'єктами політики цих відносин і орієнтують суспільство на здійснення раціональних форм природокористування. Оволодіння людьми еколого-політичною свідомістю сприятиме формуванню у них конкретних пропозицій і рекомендацій політикам і управлінням різних відомств і організацій щодо поліпшення якості природного середовища своєї країни, регіону, світу.

З практичного аспекту екологічна політика є сукупністю дій, заснованих на нормативно-правовій документації, що не входить у протиріччя із соціально-економічними тенденціями світової економіки і науково-технічним прогресом, за допомогою якого й відбувається взаємодія між людиною, як складовою частиною суспільства, і навколишнім середовищем.

В центрі комплексу екологічної політики розташована інституційна структура управління, під якою розуміється сукупність органів державного управління в сфері екології та природокористування, що визначають і здійснюють реалізацію і моніторинг проведення екологічної політики на національному рівні.

Існує низка основних підходів до формулювання цілей екологічної політики які можна об'єднати в три групи:

1. Збереження природного різноманіття і первинного стану екосистеми, що включає заходи і проекти, пов'язані зі створенням і розвитком існуючих національних парків і заповідників, підтриманням популяції рідкісних тварин і рослин, заборона вирубки лісів тощо.
2. Гармонізація соціально-економічного розвитку та досягнень науково-технічного прогресу зі станом навколишнього середовища, що включає заходи і проекти, спрямовані на зниження забруднення водою і повітря промисловими і побутовими відходами і викидами, введення нових екологічних стандартів і норм природокористування тощо.
3. Системне забезпечення здійснення поетапної екологізації галузей народного господарства з метою планомірного стратегічного переходу на функціонування в умовах «зеленої економіки» в галузевому і регіональному контексті [13].

На базі заявлених цілей органами державного управління формулюються основні принципи та напрямки реалізації екологічної політики держави або регіону (рис. 1).

Серед яких:

1. Принцип гармонізації передбачає прийняття грамотних і ефективних управлінських рішень у сфері екології та природокористування, що не конфліктують з інтересами суспільства і не створюють загрози навколишньому середовищу.
2. Принцип інноваційності означає, що пріоритетними напрямками екологічної політики є поступова екологізація всіх галузей народного господарства і перехід до ведення «зеленої економіки» з максимальним використанням сучасних технологій і продуктів.
3. Принцип результативності вимагає від розробників екологічної політики як обов'язкову умову досягнення певних результатів як в соціально-економічному розрізі, так і в природоохоронному сенсі. Результати повинні мати не тільки якісний контент, а й мати прив'язку до чітко позначених кількісних індикаторів і показників.
4. Принцип «відкритого обговорення» має на увазі активне залучення як громадських організацій, так і окремих громадян під час обговорення важливих і актуальних питань з розвитку та збереження екосистеми країни або регіону за допо-

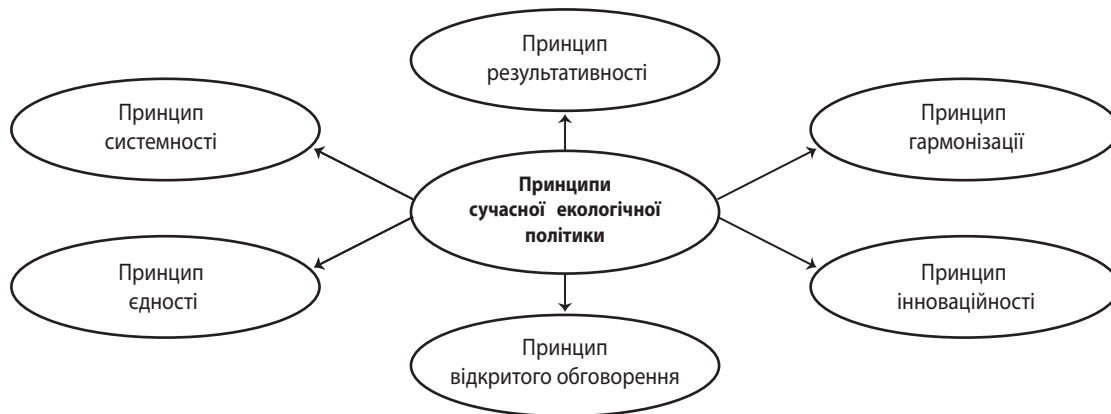

Рис. 1. Принципи сучасної екологічної політики

могою використання можливостей сучасних інформаційних систем мережі Інтернет, соціальних мереж і спеціалізованих мобільних додатків.

5. Принцип системності. При розробці і реалізації норм екологічної політики на всіх рівнях слід максимально використовувати методологічні аспекти системного підходу до вирішення екологічних проблем і збереження природної спадщини.
6. Принцип єдності. Екологічна політика на будь-якому рівні всіх гілок влади повинна базуватися на єдиних підходах і нормах, екологічна політика господарюючих суб'єктів повинна враховувати вимоги державної влади з охорони і захисту навколишнього середовища, домашні господарства також повинні повною мірою нести відповідальність за недотримання екологічних нормативів і вимог.

На основі указаних принципів актуалізуються та структуруються такі напрямки екологічної політики:

- розробка та реалізація стратегій екологічної безпеки, охорони навколишнього середовища і природокористування як в цілому на рівні народного господарства країни, так і в сегменті галузевого розподілу ринку,
- активізація ринкових суб'єктів щодо забезпечення належного рівня охорони навколишнього середовища і надрокористування на основі сучасних інноваційних технологій,
- розробка і управління ходом реалізації екологічної політики держави,
- залучення громадян і господарюючих суб'єктів до процесу охорони навколишнього середовища і підтримання стабільності функціонування екосистеми,
- фінансова та інформаційна підтримка науково-дослідної діяльності у сфері екології та сучасних біотехнологій.

Важливу роль у здійсненні екологічної політики держави грають певні інструменти, за допомогою яких можна досягти поставлених цілей і отримати сприятливі для суспільства результати. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок щодо двох блоків інструментів, що регулюють відносини людини і суспільства з навколишнім середовищем [5].

Перший блок включає в себе інструменти прямого впливу, засновані на заходах адміністративно-правового характеру, інший складається з економічних механізмів впливу на стан екології в країні або регіоні (рис. 2).

Найбільшого впливу на ефективність екологічної політики надають економічні інструменти, оскільки їх використання дозволяє домогтися грамотного перерозподілу ресурсної бази з одночасним зниженням негативного впливу на стан навколишнього середовища [5]. До них відносяться такі:

1. Плата за користування ресурсами навколишнього середовища, яка в економічному сенсі трактується як ціна за спожиті натуральні природні блага у процесі використання потенціалу навколишнього середовища.

У світовій практиці найбільш поширені такі її види, як плата за санкціоноване забруднення навколишнього середовища через технологічні особливості виробництва, плата за проведення робіт по видобутку природних копалин, мінеральних ресурсів, заготівлі деревини тощо, оплата отримання ліцензії або дозволу на певний вид діяльності, пов'язаний з впливом на стан навколишнього середовища та оплата послуг з утилізації та вивезення відходів промислових виробництв [10].

2. Екологічні штрафи стягуються за порушення екологічної обстановки за рахунок негативного впливу на стан навколишнього середовища. Розмір штрафу завжди прямопропорційний кількості вироблених викидів або інших забруднень, причому їх ставки значно перевищують згадані вище екологічні оплати.

Екологічні штрафи виконують низку функцій у сучасній економічній системі, до них відносять такі: репресивну функцію, коли господарюючий суб'єкт несе збитки через сплату додаткових екологічних штрафів, що відбивається на його фінансово-господарській діяльності); превентивну функцію, коли господарюючий суб'єкт, обізнаний про причину і рівні штрафів, що стягуються, з метою збереження фінансової стабільності та репутації і, можливо, буде підходити більш виважено до вчинення протиправних дій щодо екосистеми та її елементів); компенсаційну функцію, коли екологічні штрафи спрямовуються на своєчасне усунення шкоди навколишньому середовищу, але не завжди вико-

Рис. 2. Інструменти екологічної політики

ристання фінансових та інших ресурсів здатне привести до миттєвого поліпшення екологічної обстановки, повернення початкових умов екосистеми.

3. Важливу роль у здійсненні екологічної політики можуть грати податки. В цьому контексті йдеться, скоріше, не про фіскальну функцію цієї економічної категорії, а про стимулюючу функцію, що проявляється у вигляді зміни промислової політики в бік надання більшої уваги екологічним питанням при здійсненні стратегічного й оперативного планування фінансово-господарської діяльності.

У загальносвітовій практиці врахування екологічних вимог при встановленні ставки податку сприяє скороченню кількості забруднення водних ресурсів, зниженню надмірної експлуатації лісового фонду, поліпшенню ситуації з утилізацією та переробкою промислових і сільськогосподарських відходів, протидії утворенню токсичних елементів і відходів тощо.

4. Величезною популярністю за кордоном у розвинених країнах користується такий інструмент державної підтримки, як фінансова допомога держави у вирішенні екологічних проблем, за допомогою якої здійснюється фінансування стратегічно важливих для суспільства і економіки екологічних проектів. Форми надання фінансової допомоги можуть відрізнятися одна від одної за характером і ступенем взаємозв'язку з бюджетними коштами. До них можна зарахувати такі: дотації, субвенції, преференційні кредити. Зазвичай отримання цих коштів пов'язано з вирішенням поточних або потенційних проблем підприємства при здійсненні його власної екологічної політики. Наприклад, кошти можуть бути спрямовані на будівництво

очисних споруд, посилення ступеня водоочистки, зміни технологічної лінії тощо.

5. На додаток до третього інструменту в багатьох країнах світу широко використовується практика надання різних пільг. Як приклад можна навести такі ситуації: зниження обсягу бази оподаткування при розрахунку податку на доходи підприємства в частині доходів, що виникають в процесі використання утилізованих власних відходів підприємства (податкові пільги), дозвіл на проведення прискореної амортизації, різні інвестиційні пільги, пов'язані з рециклінгом відходів та утилізацією токсичних речовин.

6. Екологічні депозитні системи є відносно новою формою здійснення природоохоронних ініціатив і проектів, що являють собою обов'язкові довгострокові депозити (в європейській практиці у середньому 15 років) з боку комерсантів, які здійснюють проектування і впровадження екологічно небезпечних виробництв. По закінченні цього терміну підприємство повинно бути ліквідоване, а сума депозиту повинна покрити витрати на рекультивацию земель та очищення території.

7. Страховання екологічних ризиків також відносно недавній продукт із практики розвинених країн. У деяких країнах його існування прописується і регламентується статтями Цивільного кодексу або іншими нормативно-правовими актами [5].

Висновки. Таким чином, у період зміни соціально-економічних парадигм розвитку суспільства на екологічні важливо, щоб і інші верстви населення були підготовлені до прийняття нової, екологічної парадигми розвитку своєї

країни і суспільства в цілому. Успішність цього процесу залежатиме від рівня їх екологічної свідомості. Ось чому висновок Хесле, що в наші дні важливо «піднімати екологічну свідомість населення» [3, с. 178], заслуговує на визнання. Тільки за наявності такої форми свідомості серед широких верств населення демократично орієнтовані політики будуть здатні здійснювати стратегію коеволюції суспільства і природи, утвердження їх ноосферного майбутнього. Саме від рівня інтеграції екологічної та політичної свідомості людей залежить і характер соціоприродних взаємодій, спрямованість їх розвитку.

Щоб вивести суспільство з цього глухого кута, необхідні зусилля не тільки держави, а й представників наукового знання, предметом уваги останніх повинні стати і питання екологічної політики. Подальше дослідження взаємовідносин екології та політики, екологічної та політичної свідомості людей представляється важливою дослідницькою задачею, а її вирішення вимагає зусиль філософів, екологів, представників політичних та інших областей знання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. М.: Академия, 2004. 788 с.
2. Бюлер Д. Идея та обов'язковість відповідальності за майбутнє. *Філософська думка*. 2007. № 1. С. 117–134; № 2. С. 77–95; № 3. С. 81–99.
3. Горелов А. А. Социальная экология. М.: МПСИ: Флинта, 2006. 336 с.
4. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. Київ: Інтелсфера, 2002. 234 с.
5. Ижко Ю. А., Колесник Ю. А. Современное состояние биосферы и экологическая политика. СПб.: Питер, 2007. 192 с.
6. Малюфеев В. И. Социальная экология: учеб пособие. М.: Дашков и К, 2003. 260 с.
7. Маркович Д. Ж. Социальная экология: монография. М.: Изд-во РУДН, 1997. 436 с.
8. Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя. М.: Академкнига, 2007. 342 с.
9. Хесле В. Философия и экология. М.: Камі, 1994. 192 с.
10. Baumol W., Oates, W. *The Theory of environmental policy*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1975. 210 p.
11. Buttel F., Taylor, P. *Environmental sociology and global environmental change // Social theory and the global environment / ed. by M. Redclift, T. Benton*. London; New York: Routledge, 1994. P. 18–23.
12. Pearce D. W., Turner K. R. *Economics of natural resource and the environment*. New York: Harvester Wheatsheaf, 1990. 260 p.
13. Redclift M., Woodgate G. *Sociology and the environment // Social theory and the global environment / ed. by M. Redclift, T. Benton*. London and New York: Routledge, 1994. 125 p.
14. Sklair L. *Global sociology and environmental change // Social theory and the global environment / ed. by M. Redclift, T. Benton*. London and New York: Routledge, 2015. 213 p.

REFERENCES

- Baumol, W., and Oates, W. *The Theory of environmental policy*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1975.
- Bell, D. *Gryadushcheye postindustrialnoye obshchestvo. Opyt sotsialnogo prognozirovaniya* [The coming post-industrial society. The experience of social forecasting]. Moscow: Akademiya, 2004.
- Buttel, F., and Taylor, P. "Environmental sociology and global environmental change". In *Social theory and the global environment*, 18-23. London; New York: Routledge, 1994.
- Byoler, D. "Ideia ta oboviazkivist vidpovidalnosti za maibutnie" [The idea and commitment of responsibility for the future]. *Filosofska dumka*, no. 1 (2007): 117-134; no. 2 (2007): 77-95; no. 3 (2007): 81-99.
- Deili, H. *Poza zrostanniam. Ekonomichna teoriia staloho rozvytku* [Out of growth. Economic Theory of Sustainable Development]. Kyiv: Intelsfera, 2002.
- Gorelov, A. A. *Sotsialnaya ekologiya* [Social ecology]. Moscow: MPSI; Flinta, 2006.
- Izhko, Yu. A., and Kolesnik, Yu. A. *Sovremennoye sostoyaniye biosfery i ekologicheskaya politika* [The current state of the biosphere and environmental policy]. St. Petersburg: Piter, 2007.
- Khesle, V. *Filosofiya i ekologiya* [Philosophy and ecology]. Moscow: Kami, 1994.
- Malofeyev, V. I. *Sotsialnaya ekologiya* [Social ecology]. Moscow: Dashkov i K, 2003.
- Markovich, D. Zh. *Sotsialnaya ekologiya* [Social ecology]. Moscow: Izd-vo RUDN, 1997.
- Medouz, D., Randers, Y., and Medouz, D. *Predely rosta. 30 let spustya* [Limits to growth. 30 years later]. Moscow: Akademkniga, 2007.
- Pearce, D. W., and Turner, K. R. *Economics of natural resource and the environment*. New York: Harvester Wheatsheaf, 1990.
- Redclift, M., and Woodgate, G. "Sociology and the environment". In *Social theory and the global environment*. London; New York: Routledge, 1994.
- Sklair, L. "Global sociology and environmental change". In *Social theory and the global environment*. London; New York: Routledge, 2015.